

Agenda

- **Voorstellen**
- **Korte kennismaking met Emiliusschool**
- **Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij EMG-leerlingen (z.e.v.m.b.)**
 - * **Onderwijs-Zorgplan/Persoonlijk Plan**
 - * **Leerlijnen en volgsysteem**
- **Multisensorische ruimten en bewegingservaringsruimte**

Korte kennismaking met Emiliusschool (1)

- **S.O. voor MG/EMG (REC cluster 3)**
- **leerlingen met (ernstige) meervoudige beperkingen**
- **Tylylschool LG/ZML**
- **160 leerlingen, 4 – 20 jaar**
- **thuiswonend (extern) 70%**
- **Zonhove (intern) 30 %**
- **110 personeelsleden, 19 functies**
- **5-tal functies ingehuurd**

Korte kennismaking met Emiliusschool (2)

- **Innovatief**
- **Onderwijskundige ontwikkelingen, leerlijnen en volgsystemen en handelingsplanning**
- **Eén-kind-één-plan**
- **ICT: OpMaat, Tailormade**
- **Wetenschappelijk Onderzoek**
- **UvG Carla Vlaskamp:**
 - **alertheid en**
 - **sensorische voorkeuren**
- **Opzet EMG-cluster**
- **Interreg project In-Com-Clusie**

Korte kennismaking met Emiliusschool (3)

- Enkele foto's

profilering doelgroep MG

Primair:

- Verstandelijke beperking
 - IQ: 35 – 60
 - Ontwikkelingsleeftijd > 24 maanden – 7 jaar. (disharmonisch)
- Motorische beperkingen (zeer divers)

Daarnaast:

- Sociaal/Emotionele beperkingen
- Zintuiglijke beperkingen
- ADHD, Autisme Spectrum Stoornis, etc.

Perspectief:

- ontwikkelingsmogelijkheden, toekomst

profilering doelgroep EMG (z.e.v.m.b.)

Primair:

- **Verstandelijke beperking**
 - veelal niet vast te stellen
 - IQ: tussen 0 – 35
 - Ontwikkelingsleeftijd 0 – 12/24 maanden
 - waarvan zo'n 50 leerlingen 3 – 18 maanden
- **Motorische beperkingen (doorgaans zéér fors)**

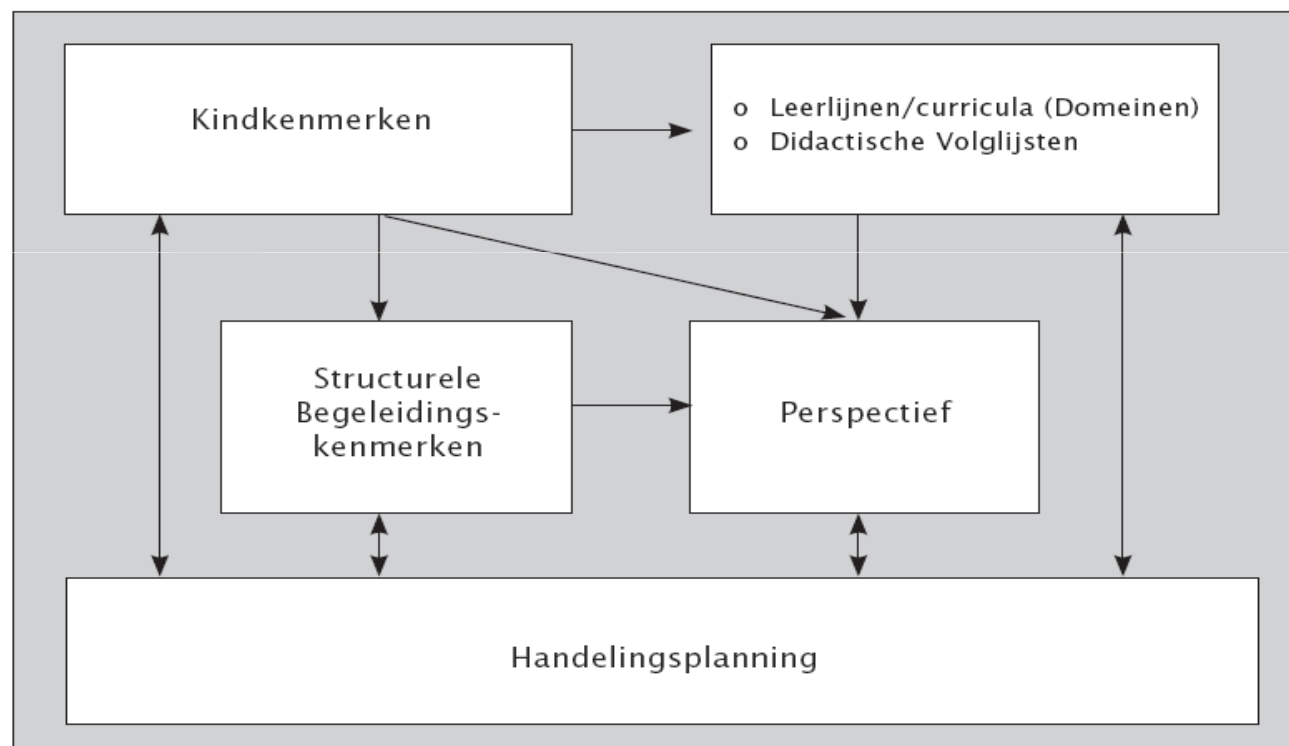
Daarnaast:

- **Zeer beperkt gedragsrepertoire**
- **Zintuiglijke beperkingen**
- **Somatische, chronische problemen**
- **Neurologische problemen**
(epilepsie/ slaap-waak ritmestoornissen)
- **Communicatieve beperkingen**
- **Structuurbehoefte (<concrete verwijzersniveau)**
- **ADHD, ASS**

What's in a name?

- **E.M.G.** ernstig meervoudig gehandicapt
- **E.M.B.** ernstig meervoudig beperkt
- **E.C.G.** ernstig complex gehandicapt
- **E.M.C.B.** ernstig meervoudig complex beperkt
- **M.C.G.** meervoudig complex gehandicapt
- **Z.E.O.B.** zeer ernstig ontwikkelings-beperkt
- **E.V.M.B.** ernstig verstandelijk meervoudig
beperkt
- **Z.E.V.M.B.** zeer ernstig verstandelijk en
meervoudig beperkt

Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij EMG-leerlingen

Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij leerlingen met z.e.v.m.b.

Onderwijs – Zorgplan EMG

- **Module 1. Algemene leerlinggegevens**
- **Module 2. Kindkenmerken**
 - Medische en paramedische gegevens
 - Motorische mogelijkheden en beperkingen
 - Zelfredzaamheidsniveau
 - Communicatieve mogelijkheden en beperkingen
 - Sensoriek
 - Sensorische integratie
 - Sensomotoriek
 - Alertheid
 - Veiligheid
- **Module 3. Structurele begeleidingskenmerken**
 - Relatie
 - Participatie
 - Ondersteuning
 - Omgevingscondities
 - Verzorging en verpleging
- **Module 4. Handelingsplanning**
 - Vaststellen actuele ontwikkelingsniveau m.b.t. de domeinen
 - Analyse mogelijkheden, mogelijke leerstappen formuleren
 - Opstellen concrete doelen en werkpunten

Onderwijs – Zorgplan Module 1

- **Algemene leerlinggegevens:**
 - **NAW - gegevens**
 - **Extern - interne gegevens**
 - **Schoolloopbaan**

Onderwijs – Zorgplan Module 2

Kindkenmerken:

- Medische en paramedische gegevens
- Motorische mogelijkheden en benodigde hulp(-middelen)
- Zelfredzaamheid en benodigde hulp(-middelen)
- Sociaal emotionele en spelontwikkeling/ontwikkelingsleeftijden
- Communicatie
- Sensomotoriek
- Sensoriek
- Sensorische integratie
- Alertheid
- Veiligheid

Motorische mogelijkheden en benodigde hulp(-middelen)

- **Lighouding**
- **Hoofdbalans**
- **Zitten**
- **Zich verplaatsen op de mat/grond**
- **Stafunctie**
- **Loopfunctie**
- **Mobiliteit**
- **Arm/handfunctie**
- **Transfers**
- **Overige hulpmiddelen**
- **Houdings- en hanteringsadviezen.**

Motorische mogelijkheden en benodigde hulp(-middelen)

Lighouding

Kan liggen in de volgende houding:

☐ ruglig ondersteund

☐ ruglig gesteund

Hulpmiddelen: ☐

hoefijzerkussen ten ondersteuning hoofd en
schouders

☐ kussen/rol onder de knieën

☐ anders, nl.: ☐

☐ buiklig ongesteund

☐ buiklig gesteund

Hulpmiddelen: ☐

hoefijzerkussen onder de borst; armen over het
kussen

☐ wigkussen; armen over het kussen

☐ anders, nl.: ☐

☐ zijlig ongesteund

☐ op linkerzijde

☐ op rechterzijde

☐ zijlig gesteund

Hulpmiddelen: ☐

☐ op linkerzijde

☐ op rechterzijde

☐ kussen onder hoofd, kussen in de rug,
bovenliggende knie + onderbeen op kussen
zijligbankje

☐ anders, nl.: ☐

Zelfredzaamheid en benodigde hulp(-middelen)

- Toiletgang
- Eten en drinken
- Aan- en uitkleden
- Hygiëne

Zelfredzaamheid en benodigde hulp(-middelen) (voorbeeld)

Eten en drinken

Is er sprake van sondevoeding?

☐ ja

Mag er naast sondevoeding ook orale voeding gegeven worden?

☐ ja, nl.:

☐ nee

☐ nee

Zijn er adviezen m.b.t. de voeding opgesteld?

☐ ja, nl.:

☐ nee

Eten:

☐ volledig zelfstandig

☐ hulp nodig, nl.:

☐ volledig afhankelijk

Hulpmiddelen: ☐ antislipmatje

☐ aangepast bestek, nl.:

☐ verhoogde bordrand

☐ anders, nl.:

Drinken:

☐ volledig zelfstandig

☐ hulp nodig, nl.:

☐ volledig afhankelijk

Hulpmiddelen: ☐ rietje

☐ aangepaste beker, nl.:

☐ anders, nl.:

Sociaal emotionele en spelontwikkeling/ontwikkelingsleeftijden

- Sociaal emotionele ontwikkeling
- Spelontwikkeling
- Cognitieve ontwikkelingsleeftijd
- Sociaal emotionele ontwikkelingsleeftijd
- Ontwikkelingsstoornis

Sociaal emotionele en spelontwikkeling/ontwikkelingsleeftijden

Sociaal emotionele ontwikkeling

- ☐ Herkent belangrijke volwassenen
- ☐ Is gericht op sociale interactie
- ☐ Hecht zich aan meest vertrouwde persoon
- ☐ Gaat zelf interactie aan
- ☐ Trekt doelbewust aandacht
- ☐ Vraagt om hulp
- ☐ Toont interesse in andere leerlingen
- ☐ Maakt op verzoek een keuze
- ☐ Toont begrip van gevoelens
- ☐ Laat opmerkelijk gedrag zien, nl.: ☐

☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee
☐ ja	☐ soms	☐ nee

Spelontwikkeling

- ☐ Onderzoekt voorwerpen voornamelijk met mond (mouthing)
- ☐ Kijkt naar speelgoed/speeltjes (visuele verkenning)
- ☐ Luistert naar geluidmakende speeltjes
- ☐ Verkent speeltjes door het uitvoeren van handelingen die niets met voorwerp te maken hebben (primitieve manipulatie)
- ☐ Onderzoekt functie en mogelijkheden spelmateriaal (gerichte manipulatie)
- ☐ Kan speeltjes overeenkomstig hun functie gebruiken (functionele- en/of relationele spelfase)

Communicatie

Communicatievoorwaarden

- ☐ Leerling maakt oogcontact
- ☐ Leerling heeft behoefte aan contact/communicatie
- ☐ Leerling is gericht op personen
- ☐ Leerling merkt op dat activiteit onderbroken wordt
- ☐ Leerling vraagt om herhaling/meer
- ☐ Leerling heeft deel in beurtname

Communicatie verloopt hoofdzakelijk middels

- ☐ Lichaamstaal/mimiek
- ☐ Blikrichting/aanwijzen
- ☐ Woorden/klanken
- ☐ Gebaren
- ☐ Concrete verwijzers standaard
- ☐ Concrete verwijzers kindspecifiek
- ☐ Foto's, picto's en communicatiemiddel hierbij: ☐
- ☐ Boek
- ☐ Rolstoelblad
- ☐ Communicatieapparatuur, nl.: ☐
- ☐ Anders, nl.: ☐

Sensoriek

- Visuele waarneming
- Auditieve waarneming
- Tactiele waarneming
- Reuk/smaak waarneming
- Vestibulaire waarneming
- Proprioceptieve waarneming
- Sensorische preferenties
- Sensorische integratie

Sensoriek

Sensoriek

Visuele waarneming

- Is er sprake van visusproblematiek? ☐ ja ☐ nee
- Zo ja, korte omschrijving:
☐
- Is medisch verslag aanwezig? ☐ ja ☐ nee
- Is er sprake van ambulante begeleiding? ☐ ja ☐ nee
- Moet je rekening houden met plaats in het gezichtsveld waar materialen/personen aangeboden moeten worden/zich aanbieden?
 - ☐ Links
 - ☐ Rechts
 - ☐ Midden
 - ☐ Onder
 - ☐ Boven
- Moet je rekening houden met positie? Welke afstand tot de leerling?
 - ☐ Dichtbij (< 40 cm)
 - ☐ Verder af (> 40 cm, < 100 cm)
 - ☐ Anders indien bekend, nl:
☐

Sensoriek

- ☐ Moet je rekening houden met contrast?
 - ☐ Kleur, eventueel nadere toelichting:
 - ☐ Grootte, eventueel nadere toelichting:
 - ☐ Vorm, eventueel nadere toelichting:
- ☐ Moet je rekening houden met reactiesnelheid? Hoeveel tijd heeft leerling nodig om te reageren?
 - ☐ < 5 sec.
 - ☐ 5-10 sec.
 - ☐ 10-30 sec.
 - ☐ 30-60 sec.
 - ☐ > 60 sec.
- ☐ Moet je rekening houden met lichtinval?
 - ☐ Links
 - ☐ Rechts
 - ☐ Midden
 - ☐ Fel
 - ☐ Gedimd

Sensoriek

- ☐ Voor
- ☐ Achter

- ☐ Moet je rekening houden met aantal prikkels?
 - ☐ 1 visuele prikkel per keer
 - ☐ Meerdere visuele prikkels tegelijk mogelijk
 - ☐ Anders, nl.:

Zijn er nog vragen m.b.t. gezichtsveld, positie, contrast, reactiesnelheid, lichtinval, aantal prikkels?

Jaar:

Vragen:

Sensorische preferenties

- Leerling heeft auditieve voorkeur als het gaat om:

Prikkelarme omgeving

☐ Muziek op CD:	☐ hard	☐ zacht	☐ langzaam	☐ snel
☐ Gitaar:	☐ hard	☐ zacht	☐ langzaam	☐ snel
	☐ hoog	☐ laag		
☐ Trommel:	☐ hard	☐ zacht	☐ langzaam	☐ snel
	☐ hoog	☐ laag		
☐ Zangstem:	☐ hard	☐ zacht	☐ langzaam	☐ snel
	☐ hoog	☐ laag		

Klaslokaal

☐ Muziek op CD:	☐ hard	☐ zacht	☐ langzaam	☐ snel
☐ Gitaar:	☐ hard	☐ zacht	☐ langzaam	☐ snel
☐ hoog	☐ laag			
☐ Trommel:	☐ hard	☐ zacht	☐ langzaam	☐ snel
	☐ hoog	☐ laag		
☐ Zangstem:	☐ hard	☐ zacht	☐ langzaam	☐ snel
	☐ hoog	☐ laag		

Opmerkingen:

Sensorische preferenties

Sensorische preferenties

 Leerling heeft visuele voorkeur als het gaat om:

Prikkelarme omgeving

- ☐ Bepaalde vorm, nl:
- ☐ Bepaalde grootte, nl:
- ☐ Bepaalde kleur, nl:
- ☐ Bepaal voorwerp/materiaal, nl:

Klaslokaal

- ☐ Bepaalde vorm, nl:
- ☐ Bepaalde grootte, nl:

Sensomotoriek

- **Praxis**
- **Oog-handcoördinatie**
- **Hand-handcoördinatie**
- **Lichaamsbesef**
- **Ruimtelijke oriëntatie**

Alertheid

Alertheid

Alertheidmomenten

○ Op welke momenten van de dag is de leerling het meest alert?

- ☐ 9.30-10.00
- ☐ 10.00-10.30
- ☐ 10.30-11.00
- ☐ 11.00-11.30
- ☐ 11.30-12.00
- ☐ 12.00-12.30

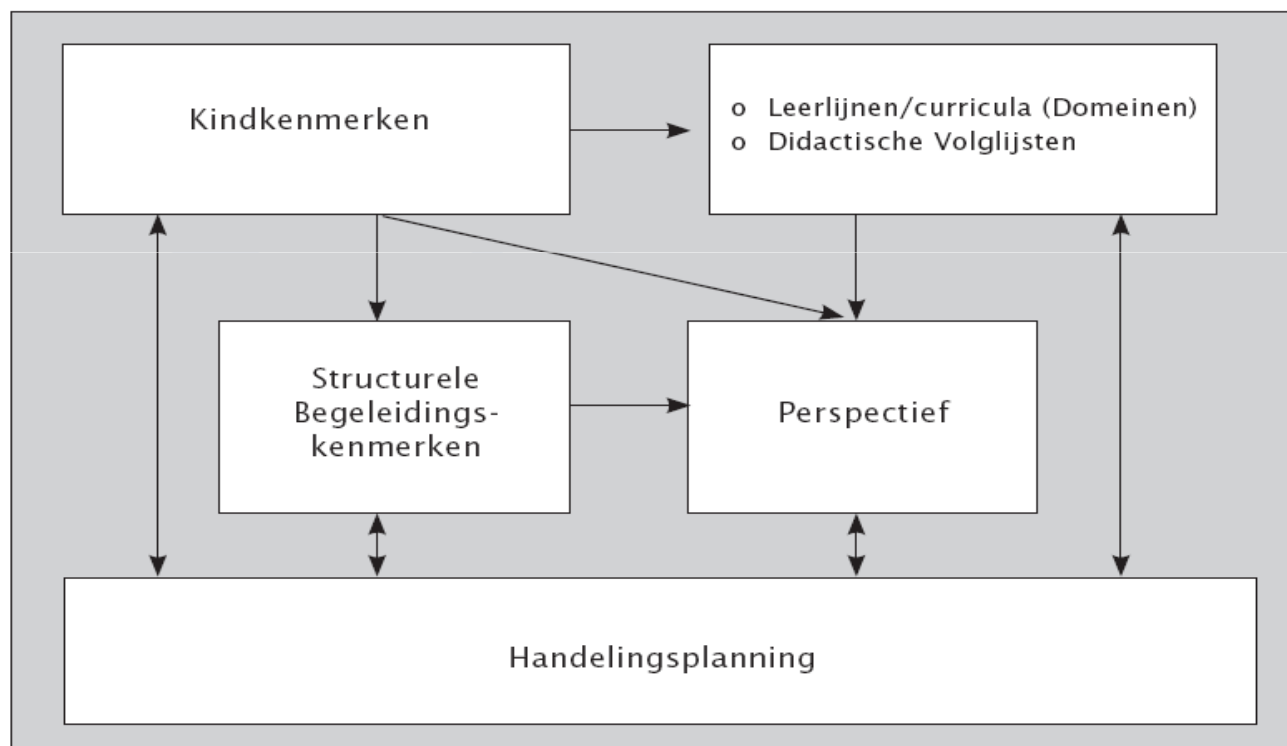
- ☐ 13.15-13.45
- ☐ 13.45-14.15
- ☐ 14.15-14.45
- ☐ 14.45-15.15
- ☐ 15.15-15.45
- ☐ 15.45-16.00

Alertheidbeïnvloedende activiteiten

○ Welke activiteiten beïnvloeden alertheid nadelig?

- ☐ Eet/drinkmomenten
- ☐ Verzorgingsmomenten
- ☐ Therapieën
- ☐ Anders, nl.:

Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij EMG-leerlingen

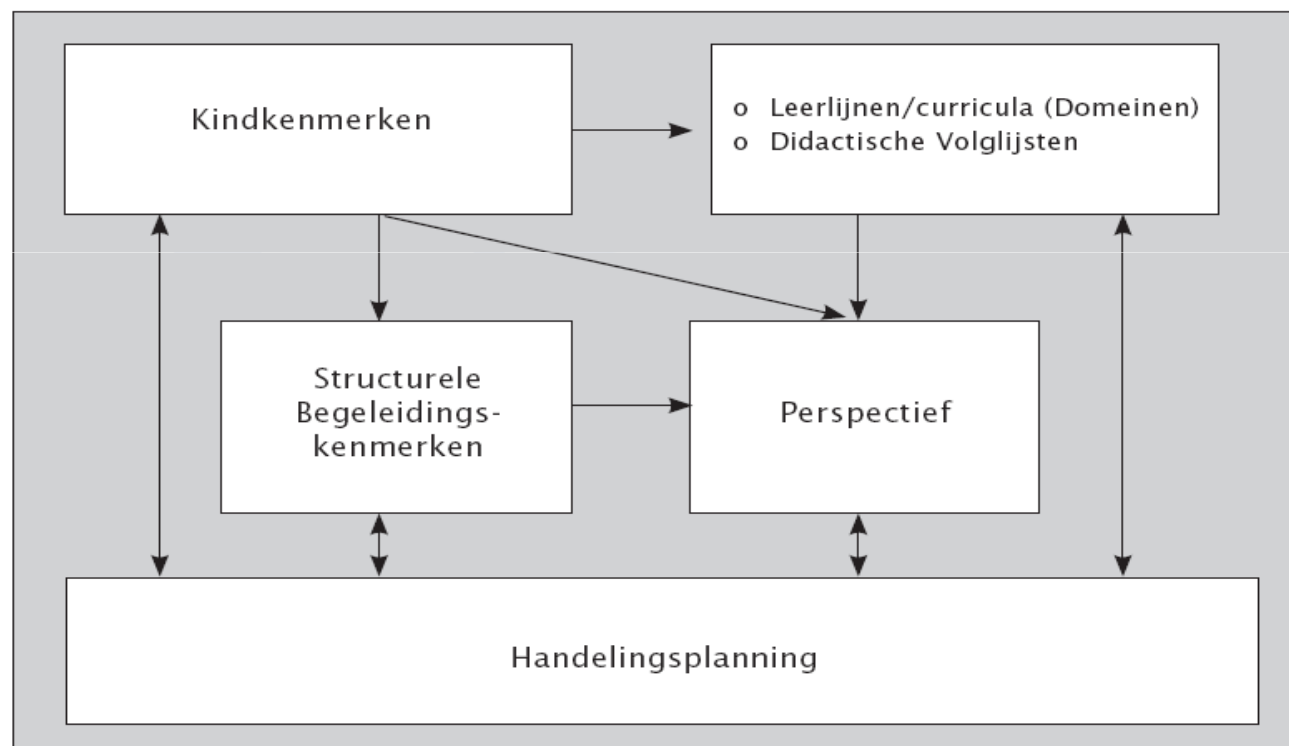
Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij leerlingen met z.e.v.m.b.

Onderwijs – Zorgplan Module 3

Structurele Begeleidingskenmerken

- **Relatie**
 - Benaderingswijze / omgang
 - Communicatievormen
- **Participatie**
 - Deelname aan groepsactiviteiten
 - Deelname aan interpersoonlijke activiteiten
- **Support**
 - Ondersteuning bij ontwikkelingsactiviteiten
 - Ondersteuning bij overige activiteiten
- **Omgevingscondities**
 - Inrichting omgeving
 - Omgevingssfeer
- **Verzorging / verpleging**

Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij EMG-leerlingen

Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij leerlingen met z.e.v.m.b.

Voorbeeld stukje van Leerlijn

Nr.	Doelen	Didactische suggesties/opmerkingen	Multisensorische activatie
Opmerken/gewaarworden:			
1.	Ll. merkt in een donkere ruimte een lichtgevend voorwerp op in het midden van zijn blikveld.		- In de blacklightruimte (BLR) kan op de klittenbandwanden oplichtend materiaal bevestigd worden op verschillende hoogtes. - In de BLR kan oplichtend materiaal zoals een lichtbol of fluorescerend materiaal door de gehele ruimte aangeboden worden. - In de BLR kan middels de projector een grote draaiende lichtgevende cirkel worden getoond op een projectiescherm (doorsnee
2.	Ll. merkt in een donkere ruimte een lichtgevend voorwerp op vanuit het midden tot aan de rand van zijn blikveld.		
3.	Ll. merkt in een prikkelarme omgeving een groot kleurig voorwerp op in het midden van zijn blikveld.	Als prikkelarme ruimten kunnen de MSR prima voldoen, prikkels zijn hier eenvoudig te reduceren. Ook de gymzaal of aula zijn geschikte ruimten binnen school. Niet alle leerlingen zijn even gevoelig voor bepaalde kleur of vorm. Ook de grootte en de vorm kunnen bepalend zijn voor de opmerkzaamheid van de leerling. Zo ook de afstand en de tijd die men de leerling geeft om het waargenomene te laten verwerken.	In de MSR kunnen prikkels gereduceerd worden. - De toverbol in het podium geeft een constant wisselend schouwspel van een soort geconcentreerde vloei- of projectie m.b.v. een geruisloos draaiende motor. De snelheid is traploos instelbaar van snel tot stilstaand beeld. - De bubbelunits laten een voortdurende stroom van boeiende luchtbelletjes zien.
4.	Ll. merkt in een prikkelarme ruimte een groot kleurig voorwerp op vanuit het midden tot aan de rand van zijn blikveld.		
5.	Ll. merkt in prikkelarme ruimte meerdere grote kleurige voorwerpen op binnen zijn totale blikveld. Ll. kan afwisselend van het ene naar het andere voorwerp kijken.		

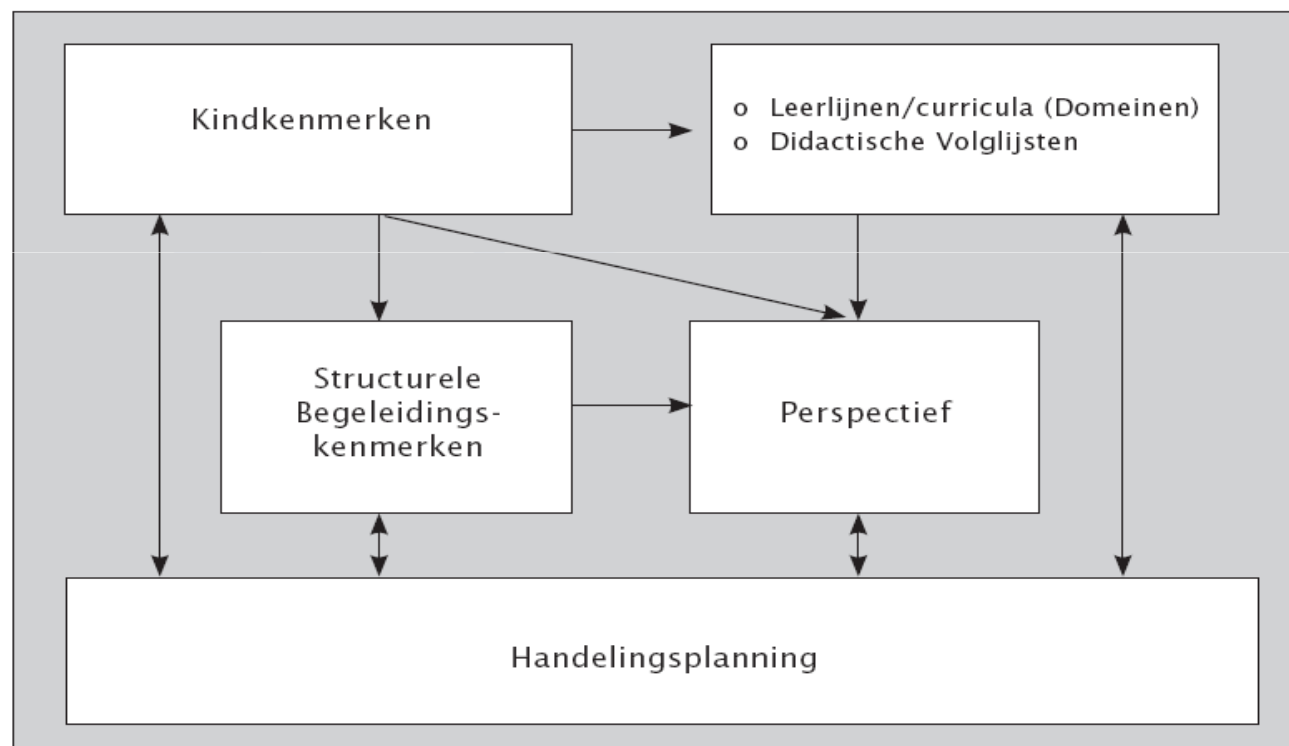
Voorbeeld stukje van DVL

Domein Sensomotoriek Aspect: Visuele waarneming DVL		Naam: 					
		Jaar..	Jaar..	Jaar..	Jaar..	Jaar..	Jaar..
Opmerken/gewaarworden							
1.	Ll. merkt in een donkere ruimte een lichtgevend voorwerp op in het midden van zijn blikveld.	12345	12345	12345	12345	12345	12345
2.	Ll. merkt in een donkere ruimte een lichtgevend voorwerp op vanuit het midden tot aan de rand van zijn blikveld.	12345	12345	12345	12345	12345	12345
3.	Ll. merkt in een prikkelarme omgeving een groot kleurig voorwerp op in het midden van zijn blikveld.	12345	12345	12345	12345	12345	12345
4.	Ll. merkt in een prikkelarme ruimte een groot kleurig voorwerp op vanuit het midden tot aan de rand van zijn blikveld.	12345	12345	12345	12345	12345	12345
5.	Ll. merkt in prikkelarme ruimte meerdere grote kleurige voorwerpen	12345	12345	12345	12345	12345	12345

Perspectief

- Beschrijft kernachtig wenselijke situatie.
- Inbreng ouders (richting), professionals.
- P. is onbegrensd en haalbaarheid wordt niet direct afgewogen.
- P. kan gericht zijn op alles wat onder noemers relatie, competentie en autonomie verstaan kan worden.
- P. kan betrekking hebben op welbevinden.
- P. heeft doorgaans looptijd van 2 tot 5 jaar.

Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij EMG-leerlingen

Systematiek voor ontwikkelingsgericht handelen bij leerlingen met z.e.v.m.b.

Onderwijs – Zorgplan Module 4

Handelingsplanning

- Per domein de mogelijke leerstappen formuleren
- Leerstap vertalen naar concreet doel
- Werkpunten beschrijven
 - Materialen
 - Conditie
 - Ontspanningsmoment

Onderwijs – Zorgplan Module 4

Voorbeeld: Domein Sensomotoriek

- **Mogelijke leerstap:**
 1. Het ervaren en accepteren van bewogen worden zonder ondersteuning van begeleider.
 - 2.
- **Concreet doel 1:**

Leerling ervaart het onder begeleiding in ruglig glijden van een hellend vlak en het onder begeleiding geschommeld worden, gefixeerd zittend in eigen rolstoel, op de platformschommel. Leerling geeft over 6 maanden via lichaamstaal te kennen zich veilig te voelen.
- **Werkpunten:**

Materiaal: Platformschommel en glijhellingen softmateriaal in bewegingservaringsruimte.
- **Conditie:**
 - Glijden: Geen leerlingen in directe nabijheid, in eerste instantie glijdt begeleider met kind op buik van de helling, uitbouwen tot samen glijden met vasthouden, glijden met opvang. Per keer ongeveer 5 minuten, per les 2 keer.
 - Schommelen: van korte uitslag met voortdurend vasthouden naar uitslag van 5 mtr. met visuele begeleiding in gezichtsveld leerling. Per les 2 keer 5 minuten. Wanneer mogelijk uitbreiden naar 2 keer 10 minuten.
- **Ontspanningsmoment:** tussen eigen activiteiten door kijken naar activiteiten van anderen.

Relatie Onderwijs-Zorg-Behandeling

EMG-leerling doet m.n. lichaamsgebonden/zintuiglijke ervaringen op. Reageert hier reflexmatig, reactief of vanuit bepaalde herkenning en waardering op.

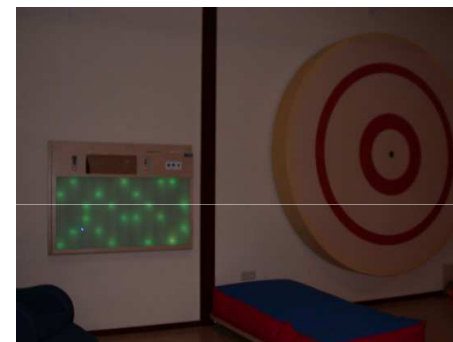
- Interpretaties zintuiglijk functioneren is complexe zaak. Behoeft per sé multidisciplinaire benadering(idem communicatie, zelfredzaamheid, sociaal emotioneel functioneren)
- Ontwikkeldoelen vaak juist tijdens zorgmomenten te realiseren. (quality time)
- Kwaliteit zorg/behandeling essentieel voor emotioneel/lichamelijk welbevinden. Zonder welbevinden geen gerichtheid op de wereld, belemmering ontwikkeling. (Leerling herkent 'hand' begeleider (tijdens b.v. zorgmomenten), zijn stem, geur, etc. (Herkenning/waardering geeft gevoel van veiligheid) Consequentie voor inzet personeel.
- Instructie/adviezen over en weer.
- Klassensituatie geen strikte scheiding activiteiten lkr. en ass. als het gaat om daadwerkelijk begeleiden, ontwikkelen, verzorgen.
- Bekend zijn met leerling is essentieel, veranderingen moeten multidisciplinair kortgesloten worden.

Vaklokalen voor multisensorische activatie

- Planmatig aan de sensomotorische ontwikkeling van de leerlingen werken
- Planmatig: in dienst van de opgestelde leerdoelen / leerlijnen
- MSR: vaklokalen voor sensorische activering
- Inrichting ten dienste van het behalen van leerdoelen
- Rekening houdend met:
 - lichaamsgebondenheid
 - alertheid
 - prikkelend
- Geen doel maar middel

Enkele indrukken

Bewegingservaring

Bewegingservaring

Interregproject In-Com-Clusie

Carla Vlaskamp:
"uniek voor
Nederland, wellicht
zelfs voor Europa"

- Europees project
- Grensoverschrijdende samenwerking: Belgisch Limburg, Brabant en Antwerpen, Nederlands Brabant en Limburg,
- Middels dit project de kans aangegrepen om passend onderwijsaanbod te ontwikkelen voor EMG / zevmb leerlingen, op het gebied van:

1. Ontwikkeling en beschrijving onderwijscurriculum
2. Ontwikkeling van zevmb Onderwijs-Zorgplan
3. Bouw vaklokalen voor multi-sensorische activering en bewegingservaringsruimte
4. Inrichting vaklokalen Multisensore activering
5. Wetenschappelijk onderzoek

Publicatie: 'Hun Goed Recht'

- **'Hun Goed Recht': Passend Onderwijs voor leerlingen met zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen:**
 - Beschrijving Doelgroep
 - Beschrijving visie op onderwijs
 - Beschrijving Onderwijs-Zorgplan (ook op Cd-rom)
 - Compleet pakket leerlijnen (ook op Cd-rom)
 - Multisensorische activeringsruimtes

